

طهرد آئینه فقه

عزیزاله زارع آملی

مرکز فقهی ائمه اطهار :

معاونت پژوهش

- < سرشناسه: زارع آملی، عزیزالله،
 < عنوان و نام پدیدآور: طنز در آیین فقه / عزیزالله زارع آملی.
 < مشخصات نشر: قم: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام، ۱۳۹۳.
 < مشخصات ظاهری: ۲۰۸ ص.
 < شابک: ۶-۷۹-۵۶۹۴-۶۰۰-۹۷۸
 < وضعیت فهرست نویسی: فیبا.
 < موضوع: طنز - جنبه های مذهبی - اسلام
 < موضوع: طنز فارسی - ایران - تاریخ و نقد
 < رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ ط۲ / BP۲۳۲
 < رده بندی دیویی: ۴۸۷ / ۲۹۷
 < شماره کتابشناسی ملی: ۳۴۸۱۴۷۹

انشارات مرکز فقهی ائمه اطهار

طنز در آیین فقه

ناشر: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام

- مؤلف: عزیزالله زارع آملی ○ نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۳
 قیمت: ۸۵۰۰ تومان ○ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 چاپ: چاپ و نشر اسراء ○ صفحه آرای: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام
 شابک: ۶-۷۹-۵۶۹۴-۶۰۰-۹۷۸

مراکز پخش

قم، میدان معلم، مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام، تلفن: ۳۷۷۴۹۴۹۴ و ۳۷۸۳۲۳۰۳
 قم شعبه ۱: خیابان ارم، جنب مدرسه کرمانی ها، تلفن: ۳۷۷۴۴۲۸۱ و ۳۷۷۴۴۲۷۱
 شعبه تهران: سه راه ضرابخانه، پاسداران، خیابان شهید کاشی ها، پلاک ۶، تلفن: ۲۲۸۴۳۹۶۵

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه معاونت پژوهش
۱۵	سخن آغازین
۱۹	مقدمه

بخش اول

تحلیل موضوعی طنز / ۲۲

۲۹	فصل اول / مفاهیم مشابه طنز
۲۹	۱. هزل
۳۲	۲. هجو
۳۵	۳. لطیفه
۳۶	۴. فکاهی
۳۶	۵. بذله
۳۶	۶. کاریکاتور (Caricature)
۳۷	۷. گمبیدی
۳۸	۸. بورلسک یا مضحکه

فصل دوم / طنز در لغت و اصطلاح	۴۱
محتوای طنز	۴۴
موضوع طنز	۴۷
طنز در قالب و شکل	۴۷
طنز تمثیلی و تفسیری	۴۸
حکایت جوان دباغ و بازار عطاران	۴۸
هدف طنز	۵۱
ارزش طنز	۵۱
موفقیت طنز	۵۲
فصل سوم / تاریخچه لطیفه و طنز در ایران	۵۳

بخش دوم

تحقیق فقهی طنز / ۵۷

فصل اول / اصالت برائت و جواز	۵۹
فصل دوم / جایگاه فقهی مزاح	۶۳
اعتبار سند و وضوح دلالت روایت معمر بن ابی خلاد	۶۴
سند روایت یونس شیبانی	۶۶
نظریه علما درباره کتاب رجال ابن غضائری	۶۶
دلالت روایت یونس شیبانی	۶۷
سند و دلالت حدیث عبدالله بن محمد جعفری	۶۸
سند و دلالت روایت نبوی	۶۸
ادله دیگر بر جواز مزاح غیر از روایات خاص	۶۹
روایات نهی کننده از هر نوع مزاح	۷۰
سهل بن زیاد در نظر رجالیون	۷۱

۷۲.....	نظر نهایی درباره سهل بن زیاد.....
۷۳.....	دلالت روایت محمد بن مروان.....
۷۴.....	روایات نهی کننده از کثرت مزاح.....
۷۵.....	سند و دلالت روایت مرفوع.....
۷۵.....	سند روایت محمد سنان.....
۷۶.....	جمع دلالتی بین گروه‌های سه گانه روایات.....
۷۷.....	ظهور بعضی تعلیل‌ها در حرمت.....
۷۷.....	پاسخ به ظهور حرمت بعضی تعلیل‌ها.....
۷۷.....	سیره متشرع در جواز مزاح.....
۷۸.....	حمل روایات نهی کننده بر نهی از کثرت مزاح.....
۷۸.....	نتیجه جمع دلالتی بین سرائف و سه گانه روایات.....
۷۹.....	عدم کراهت کثرت مزاح در سند.....
۷۹.....	سند و دلالت روایت مرسل صدوق.....
۸۱.....	فصل سوم / حکم شرعی کلام خنده‌آور و خنده.....
۸۱.....	بررسی ادله لفظیه در دو محور.....
۸۲.....	دلالت روایت معاویه بن عمار.....
۸۳.....	پاسخ از روایت ابن عمار.....
۸۳.....	دلالت روایت امالی شیخ طوسی.....
۸۴.....	پاسخ به روایت امالی.....
۸۴.....	دلالت فرمایش امام علی علیه السلام در پرهیز از کلام خنده‌آور.....
۸۵.....	حدیثی دیگر در اجتناب از فکاهی و سخن خنده‌آور.....
۸۶.....	دلالت حدیث امام علی علیه السلام
۸۶.....	نتیجه بررسی روایات ناهیه از کلام مضحک.....

۸۷.....	حکم شرعی خنده.....
۸۷.....	بررسی سه واژه تبسم، خندیدن، قهقهه.....
۸۷.....	دلالت آیات بر جواز خندیدن.....
۸۹.....	روایات درباره خندیدن.....
۸۹.....	گروه اول: جواز خنده.....
۹۲.....	گروه دوم: در نکوهش مطلق خنده.....
۹۲.....	گروه سوم: تبسم.....
۹۳.....	گروه چهارم: مذمت خنده فراوان.....
۹۴.....	گروه پنجم: قهقهه.....
۹۵.....	گروه ششم: خنده‌های بی جا.....
۹۵.....	جمع دلالتی روایات خنده.....
۹۷.....	فصل چهارم / حکم طنز به صورت قصه.....
۹۸.....	گفتار اول: اقوال در قصه.....
۱۰۰.....	گفتار دوم: روایات خاصی که از قصه خواندن نهی می‌کند.....
۱۰۲.....	گفتار سوم: پاسخ به ادله حرمت.....
۱۰۷.....	فصل پنجم / لهو و طنز.....
۱۱۱.....	فصل ششم / طنز و مبالغه.....
۱۱۵.....	فصل هفتم / طنز و اعانه بر مکروه.....
۱۱۶.....	پاسخ به استدلال مرحوم خوئی.....
۱۱۸.....	طنز و عدم صدق اعانت بر مکروه.....
۱۲۱.....	فصل هشتم / طنز و ادخال سرور.....
۱۲۳.....	طنز و خیرخواهی.....
۱۲۴.....	روایات مربوط به خیرخواهی.....
۱۲۷.....	طنز و امر به معروف و نهی از منکر.....

فصل نهم / طنز و امور حرام نسبت به اشخاص	۱۳۱
حکم طنز نسبت به اشخاص مسلوب الحرمة	۱۳۱
دلیل اعتبار روایات قرب/الاستاد	۱۳۲
پاسخ به دلیل اعتبار روایات قرب/الاستاد	۱۳۳
قدر متیقن از سلب حرمت	۱۳۴
طنز و هتک مؤمن	۱۳۸
عدم جواز هتک در صورت رضایت	۱۴۱
فصل دهم / طنز درباره طوائف و اصناف	۱۴۵
فصل یازدهم / تراحم دو مصلحت در طنز	۱۴۹
فصل دوازدهم / استماع و سماع طنز حرام	۱۵۵
فصل سیزدهم / فروعات سب و سب طنزی	۱۶۱
۱. طنز و دوربین مخفی	۱۶۱
۲. دوربین مخفی با رضایت	۱۶۵
۳. عدم هتک در جمع خواص و هتک در عارف	۱۶۵
۴. عدم رضایت شخص مورد طنز	۱۶۶
۵. تراحم طنز با اخلاق اسلامی	۱۶۶
۶. تراحم طنز با احکام الهی	۱۶۷

بخش سوم

استعارات، کنایات و تشبیهات لطیف و ظریف در قرآن و اخبار / ۱۶۹

طنز در اخبار	۱۸۱
کتابنامه	۲۰۵

مقدمه معاونت پژوهش

والحمد لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين

در نهاد آدمی به عنوان آفریده زیبای «احسن العالین» گل سرسبد آفرینش، ظرفیت‌ها و ظرافت‌های فراوانی نهفته است که بدون آگاهی از آنها شناخت وی به آسانی میسر نخواهد بود. یکی از مهم‌ترین سویه‌های شخصیتی انسان، بعد عاطفی و احساسی وی است. این امر هر چند در برخی دیگر از موجودات نیز وجود دارد، ولی در انسان به گونه‌ای پررنگ‌تر و برجسته‌تر خودنمایی می‌کند. در پرتو ادراکات عاطفی و دریافت‌های احساسی است که آدمی در برخورد با برخی حوادث یا شنیدن برخی سخنان شادمان می‌گردد و از برخی دیگر ناراحت و غمگین. شخصیت عاطفی انسان آن‌گاه که با نکته سنجی‌ها و ظرافت‌اندیشی‌ها از یک طرف و با زیبایی‌شناسی، هنر و ادبیات از سوی دیگر پیوند خورد، بن‌مایه طنز و شوخ طبعی را فراهم می‌آورد.

عوامل و انگیزه‌های روی‌آوری انسان‌ها در طول تاریخ و در فرهنگ‌های مختلف به طنز و طنازی هر چه که باشد، از این نکته نمی‌توان چشم پوشید که گویی نگرش سرخوشانه به هستی و میل به شادی و نازک‌اندیشی و دیعه‌ای است که خداوند در وجود انسان نهاده است تا از این طریق هم بتواند دشواری‌های زندگی را تحمل کند هم با بهره‌گیری از طنز و مطایبه پیام‌های حکمت‌آمیز را به دیگران منتقل نماید.

در تفکر و تربیت اسلامی، همه ساحت‌ها و ابعاد وجود آدمی باید تحت انضباط و مدیریت عقل و شرع قرار گیرد و در این میان تفاوتی بین طنز و غیر طنز وجود ندارد. اسلام این فرهنگ‌سازی و تربیت است و برای این کار دستورات و قوانین خاص خود را دارد البته وصول به اهداف شریعت در باب طنز و مباحث مرتبط به این عرصه، نیازمند آن است که ضمن مراجعه به منابع دینی و با بهره‌گرفتن از شیوه‌های صحیح تفکر و استنباط دیدگاه‌های شرع در این زمینه استخراج و به گونه‌ای مدون در اختیار کسانی قرار گیرد که در صدد ابتای گفتار و کردار طنزآمیز خویش بر مبنای شرع و دین هستند. نگارش این‌ها ضرر در این راستا است. نویسنده گرامی با هدف بررسی طنز از دیدگاه اسلام، ضمن اشاره به تعریف طنز و واژه‌گان هم‌افق با آن، گزارشی کوتاه از تاریخ طنز و مطایبه در ایران بیان کرده است. پس از آن، با بررسی ادله و اصول فقهی گوناگون درباره طنز، مزاح، خنده و سخنان خنده‌آور، حدود شرعی طنز حلال و حرام، استماع و سماع طنز حرام، تراحم مصلحت در طنز، طنز درباره طوایف و اصناف، برخی فروع فقهی مسئله طنز، و بالاخره با بررسی طنز در آینه آیات و روایات تلاش کرده تا حد مقدور، زوایای گوناگون بحث را روشن نماید.

افزون بر آن چه گفته شد، نیاز ضروری جامعه امروز ایران به مسئله شادی و طنز و لزوم تعیین دیدگاه‌های شرع در این زمینه، موجب گردید که تدوین و انتشار

کتاب حاضر در دستور کار معاونت پژوهشی مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام قرار گیرد. اینک که کتاب به آستانه انتشار رسیده، می‌سزد که از حجت الاسلام والمسلمین آقای عزیزالله زارع که زحمت انجام تحقیق حاضر را بر خود هموار کرده‌اند، هم‌چنین از ارزیاب فرهیخته حجت الاسلام والمسلمین آقای سید علی اصغر موسوی رکنی و دیگر کسانی که در سامان‌یابی این اثر نقش داشته‌اند، به ویژه آیت‌الله محمد جواد فاضل لنکرانی، ریاست ارجمند مرکز تشکر و قدردانی گردد. در پایان ضمن درخواست علو درجات برای مرجع فقید حضرت آیت الله العظمی محمد فاضل لنکرانی رحمته الله، بنیان‌گذار مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام، با تقدیم این اثر به محضر مخاطبان گرامی، از همه اندیشمندان تقاضا می‌شود با ارائه نظرات ارزشمند خود، بر غنای مباحث مطرح شده در کتاب بیافزایند.

سید مهدی مقدادی

معاون پژوهشی مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام

پاییز ۱۳۹۲